

Лекція. Тема: Проблема розлучень. Вплив розлучення батьків на дітей.

План

1. Розлучення як ненормативна сімейна криза.
2. Причини розлучень. Періодизація процесів після розлучень.
3. Класифікація стадій переживання втрати при переживанні втрати – розлучення за моделлю Ш.Кюблер-Росс.
4. Правила у бінуклеарній сім'ї. Наслідки розлучення для чоловіків, жінок, дітей. Вплив розлучення батьків на дітей.
5. Повторні шлюби.

Основні поняття: історичні факти про розлучення, руйнування стосунків, фактори, причини та наслідки розлучення, стадії розлучення, психологічна допомога при розлученні, повторні шлюби.

Розірвання шлюбу (розлучення) вважається припинення шлюбу за життя подружжя. Розлучення було завжди, скільки існує інститут шлюбу, ймовірно, розлучення має такий же «стаж» скільки сам сімейний інститут. Вічного і нерозривної шлюбу в історії суспільства не існувало. Форми розірвання шлюбу змінювалися з розвитком цивілізованості, історичного прогресу, ставлення до жінки, національних традицій. Будучи річчю, що належала своєму господареві - чоловікові, жінка майже не користувалася ніякими правами, в тому числі і правом на розлучення. У ХХ в. загальний прогрес цивілізації і феміністичний рух на Заході сприяли урівнянню жінок у правах з чоловіками з багатьох питань, у тому числі і з питань розірвання шлюбу. У сучасній європейській сім'ї психологічне розлучення - це не просто розпад шлюбних відносин, це дестабілізація всього життєвого укладу.

Основними причинами розлучень є: (у %) : Матеріальні, побутові проблеми - 55. Пияцтво одного з подружжя - 39. Ослаблення цінності сім'ї для нинішнього покоління - 27. Подружжя невірність - 19. Психологічна несумісність - 17. Одноманітність і нудьга сімейного життя - 12. Нове кохання - 11. Відсутність дітей - 7. Інше - 2. Важко відповісти - 6. Примітно, що жінки більш схильні вважати причиною розлучень матеріальні труднощі, пияцтво і ослаблення цінності сім'ї, а чоловіки швидше нове захоплення, несумісність і нудьгу сімейного життя.

До основних причин зростання розлучень можна віднести: зміна функцій сім'ї, а саме господарської (економічної) сторони. жінка може заробляти більше, ніж чоловік, і ставати як би більш незалежною; успіхи в досягненні рівноправності між статтями (фемінізм); відсутність негативних стереотипів у розлучених; звільнення від класових, релігійних та національних забобонів; зміна темпу і стилю життя в урбанізованому суспільстві; диференційованість життєвого циклу; зростання тривалості життя; посилення міграційних процесів; зниження впливу батьків на вибір людини. Наслідком цього є велика кількість «ранніх», поспішних шлюбів.

Фактори, що входять до групи ризику розлучень(збільшують ймовірність розпаду шлюбносімейних відносин): - конфліктні відносини (розлучення) батьків одного з подружжя; - спільне проживання з батьками одного з подружжя на їх житловій площі;

- пізній або ранній вік вступу в шлюб; - деідеалізація партнера; - висока особистісна конфліктність одного або обох членів подружжя; - нерівний рівень освіти та соціального статусу подружжя; - професійна зайнятість жінки, в т. ч. «бікар'єрна сім'я»; - вимушене роздільне проживання подружжя (відрядження, роз'їзди, так звана «дистантна» сім'я); - зради, сексуальна незадоволеність у шлюбі; - відсутність довіри в сімейних відносинах; - безпліддя одного з подружжя, неможливість мати дітей; - дошлюбна вагітність (так звані «стимульовані» шлюби); - народження дитини в перші (1-2) роки шлюбу; - спільне проживання з батьками; - вживання алкоголю і наркотиків.

Безкризовий розвиток сім'ї є неможливий, однак не всі причини ведуть до її руйнування. До «зла», яке може зруйнувати шлюб, відносять: 1.Перевантаження і фізичне виснаження. 2. Зловживання кредитом і сварки з приводу грошових витрат. 3. Егоїстичність. (егоїстичність і шлюб несумісні). 4. Втручання батьків. 5. Нереальні очікування. 6. Пияцтво і наркотики. Вони вбивають не тільки шлюби, але й людей. 7. Все, що як би «незаконно» впроваджується у відносини подружжя, здатне встати між подружжям (наприклад, ревності, низька самооцінка та інше). 8. Порнографія, азартні ігри, всі погані та шкідливі пристрасті і звички взагалі. Отже, розлучення - це наслідок дестабілізація відносин.

Фази розпаду емоційних відносин (за Стівеном Даком)

Таблиця 3.

1.Інтра-психічна (внутрішня).

У одного або обох подружжя (зазвичай більше чутливого) з'являється відчуття внутрішньої незадоволеності. Можливі результати цієї фази: - змиритися з цим і на поверхні висловлювати задоволення або ніяк не проявляти свою незадоволеність; - зважитися на те, щоб висловити партнеру незадоволення.

2. Інтер-психічна (між подружжям) або діадична - партнери обговорюють свої стосунки

На цій фазі підвищується саморозкриття, подружжя пробують експериментувати. Це може тривати роками. Результат можливий так само у двох варіантах: - перебудова відносин - їх стабілізація; - прийняття розпаду (якщо експеримент закінчився невдало).

3. Соціальна фаза - в процес розпаду сім'ї залучаються інші люди (родичі, друзі).

Факт розпаду повинен стати «загальним надбанням», повинен «санкціонуватися» іншими. Оточення повинно перестати сприймати

подружжя як пару. Результат цієї фази: припинення соціальних відносин, розпад сім'ї.

4. Фаза обробки (ніби знову інтра психічна).

Обидва колишніх дружина переробляють отриманий досвід всередині себе і залишаються зі своїми переживаннями, спогадами. Результат цієї фази можливий у двох варіантах: - примирення з ситуацією, з собою, витяг позитивних моментів, уроків, придбання особистого досвіду; - подію сприймається, як невдача, приписувана собі. Це тягне за собою зриви, істерики, неврози.

Стратегії поведінки в ситуації перед розлученням; найбільш поширені з них: 1. Войовнича - (супроводжується бажанням повернути чоловіка (дружину) будь-яку ціну). Тут потрібна перемога, але при цьому поваги ні до себе, ні до партнера немає. Такі, наприклад, спроби нацькувати на зрадника родичів, друзів, дітей, які, за задумом клієнта, повинні довести йому / їй, як неправильно він / вона надходить. 2. Загострення любові - пошук якихось варіантів як би утримати, залучити партнера. Робляться спроби налагодження відносин хоча б на якомусь, чисто дипломатичному, рівні. 3. Прийняти реальність такою, яка вона є. Тут найважче завдання - не вимагати від іншого негайного вирішення, а чекати, поки він / вона сам його (догляд - не відхід) прийме. Отримати необхідні уроки. Це дає можливість у разі обопільної згоди на розлучення зберегти з колишнім чоловіком (дружиною) людяність у стосунках, не закреслювати спільно прожиті роки, звести до мінімуму негативні наслідки для дітей, прийняти розлучення як невід'ємну частину свого буття. Бо без минулого немає не тільки сьогодення, а й майбутнього.

Розлучення в моделі Ш. Кюблер-Росс

1. Ситуація заперечення

Спочатку реальність що відбувається заперечується. На цій стадії ситуація розлучення сприймається з вираженим захистом, за допомогою механізму раціоналізації знецінюються шлюбні відносини: «Нічого такого не сталося», «Все добре», «Нарешті прийшло звільнення» і т.п.

2. Стадія озлобленості.

На цій стадії від душевного болю захищаються озлобленістю по відношенню до партнера. Нерідко маніпулюють дітьми, намагаючись залучити їх на свою сторону.

3. Стадія переговорів.

Ця стадія найскладніша. Робляться спроби відновити шлюб, і використовується безліч маніпуляцій по відношенню один до одного, включаючи сексуальні відносини, загрозу вагітності або вагітність. Іноді вдаються до тиску на партнера з боку оточуючих.

4. Стадія депресії.

Пригнічений настрій наступає, коли заперечення, агресивність і переговори не приносять ніяких результатів. Людина відчуває себе невдахою, знижується рівень самооцінки, він починає цуратися людей, не довіряти їм.

Нерідко випробуване під час розлучення почуття відкидання і депресія досить довгий час заважають заводити нові інтимні стосунки.

5. Стадія адаптації.

Мета - «перейти» у стадію пристосування до нових умов життя. У тих випадках, коли після розлучення залишається неповна сім'я, дітям також потрібна підтримка в адаптації до нової ситуації.

З практичної точки зору видається більш доцільним поділ на періоди, в яких подружжю може знадобитися консультаційна та терапевтична допомога: період перед розлученням; період розлучення; період після розлучення. 1. Період перед розлученням. Основною метою цього періоду є досягнення продуманого, відповідального рішення незалежно від того, чи прагнуть подружжя зберегти дисгармонійний шлюб чи ні. У цей період ще можна попередити подачу заяви на розлучення або взяти його назад, якщо воно вже подане. Подружжю доцільно з'ясувати стосунки подружжя до розлучення як такого, а також мотивації їх вирішення розлучитися. 2. Період розлучення. Це період, коли подружжя вже прийняли рішення про розлучення. На цьому етапі розлучається подружжя слід стримувати свої емоції, направити їх до спільного вирішення конкретних проблем, пов'язаних з розлученням, що є найбільш доцільним для обох сторін, і враховуючи, насамперед, інтереси і проблеми дітей. Емоційний стан подружжя характеризується почуттями гніву і печалі, страху, провини, злості, бажанням відплати. Їм можна протиставити прагнення примиритися з втратою, почуття власної відповідальності, розвиток самостійності і формування нових цілей. Результатом цього періоду є згода з розлученням обох подружжя. Якщо рішення про розлучення було прийнято односторонньо, то партнер вважає його ініціатора винним і знову виникає відчуття втрати, зневаги, безсилля люті або безпорадності. Предметом суперечок і розбратів можуть стати питання майнового розділу або турботи про дітей. До юридичних питань відносяться розділ майна і квартири, виплата аліментів, визначення дітей до одного з батьків і укладення угоди про зустрічі з ними колишнього чоловіка. Більшість питань краще вирішувати на основі взаємної домовленості, наприклад питання про відвідування дітей або розподіл майна.

3. Період після розлучення. Основним завданням цього періоду є стабілізація становища і досягнення обома членами подружжям самостійності в нових умовах життя. Необхідно оволодіти новою ситуацією, що виникла при розриві подружніх відносин, і запобігти можливі невротичні і депресивні реакції, що мають тенденцію до фіксації в цих умовах. До специфічних проблем власне періоду після розлучення відноситься продовження конфліктної ситуації між колишнім подружжям. Цьому особливо сприяє спільне проживання після розлучення в одній квартирі. Інше важливе питання, що виникає в період після розлучення, регулювання зустрічей дітей з батьками, в більшості випадків з батьками. Оптимальним є добровільна згода батьків, без суду; такі зустрічі треба надавати у всіх випадках, коли батько

може зустрітися з дитиною (за домовленістю з матір'ю) або коли дитина цього захоче. Таким чином, дійсно створюється ситуація, близька до умов нормального функціонування сім'ї у відношенні зв'язку з дітьми. Завданням кожного з членів колишнього подружжя в даний період є досягнення нового, самостійного способу життя. Всі наслідки розлучення можна умовно розділити на три групи: 1) наслідки для суспільства; 2) наслідки для тих людей, що розводяться 3) наслідки для дітей

Повторні шлюби. Типи повторних шлюбів (за С.Кратохвілом) : 1) шлюб, де один із членів подружжя раніше був у шлюбі, а інший не був у шлюбі; 2) шлюб розлучених людей, що раніше перебували у шлюбі; 3) шлюб який беруть вдовці і вдови. Статистика свідчить, що 1993 р. на 1000 реєстрацій в загсах припадало 361 чоловік і 338 жінок, що вступали в шлюб повторно. Повторні шлюби досить поширена альтернатива традиційним шлюбно-сімейним стосункам. Як правило, в результаті розлучення дитина залишається з матір'ю, і в разі створення нової сім'ї виникає проблема вітчимів. Вітчими оцінюють себе в ролі батька нижче, ніж батьки по крові. Вони виконують більш пасивну роль по відношенню до дитини, вважаючи останнього менш щасливим. Але з цією оцінкою не пов'язані ні мати, ні діти. Результати лонгітюдних досліджень показують, що значущих відмінностей немає. Завдання повторного шлюбу визначаються основною метою –це створення умов для об'єднання декількох сімей для утворення нової сімейної системи: Визначення нових кордонів сімейної системи, складу сім'ї, сімейних правил, норм сімейної взаємодії; Створення нової рольової структури сім'ї з урахуванням попереднього досвіду головування, розподілу ролей, здійснення функції контролю; Формування нової сімейної самосвідомості, сімейної культури, сімейної історії. Люди, що готуються до життя в змішаній родині, повинні постійно пам'ятати, що у кожного члена нової сім'ї було минуле життя і багато чого з того, що відбувається з ним сьогодні, має свої корені в минулому. Труднощі, що чекають подружжя у другому шлюбі, дуже залежать від віку дітей. Якщо діти ще маленькі (не старше двох-трьох років), минуле життя, може бути, не зробить на них такого сильного впливу, яке вона справляє на більш старших. Якщо діти вже дорослі, то новий шлюб на них може не вплинути. Якщо сімейні справи втягують дітей в грошові, майнові і тому подібні проблеми, тут важливо досягти взаємних угод. Відомі випадки, коли старші діти чинили опір новому шлюбу батьків, тому що побоювалися можливих грошових труднощів.

Використана література:

1. Алешина Ю.А. Индивидуальное и семейное консультирование/Ю.А.Алешина - М.: Независимая Фирма "Класс", 1994. – 212 с.
2. Олифирович Н.И. Психология семейных кризисов/ Н.И.Олифирович, Т.А. ЗинкевичКуземкина, Т.Ф.Велента -СПб. : Речь, 2008.-360с.

3. Психология семейных отношений с основами семейного консультирования. Учебное пособие /Под ред. Е.Г.Силаевой - М.: Академия, 2004.- 195с.
4. Шнейдер Л.Б. Семейная психология: учебн. Пособие для вузов/Л.Б.Шнейдер – [Изд.4е] -М.: «Академический проект»; Трикста,2008-730с. 1
5. Энциклопедия психодиагностики. Психодиагностика семьи / Редактор - составитель Д.Я.Райгородский. Самара: Изд. Дом «Бахрах - М», 2009. - 704 с.